

Олег КОЦАРЕВ

ЧЕСЛАВ МІЛОШ. АБЕТКА*.

У молодому харківському видавництві «Треант» вийшов друком український переклад «Абетки» видатного польського літератора Чеслава Мілоша. Це своєрідний «словник в есе», у якому Мілош розповідає про різних людей, місця та явища, розташовані в алфавітному порядку.

Важко перебільшити важливість цієї книжки, а особливо її українського видання. Її переклад – велика заслуга Наталки Сняданко. Рідко яка книжка настільки цікаво, легко і разом ерудовано дозволяє зануритися у контекст інших, але зовсім не чужих Україні культур – передусім польської та меншою мірою американської й західноєвропейської. Письменники, художники, композитори, історики, журналісти, стосунки між ними, анекдоти, особисті враження, краєвиди й спогади – все те, що створює атмосферу доби і культури, а також дає орієнтири, за якими можна рухатися далі.

Чеслав Мілош зростав на польсько-литовсько-єврейсько-російсько-білоруському культурному пограниччі, що особливо актуалізує його досвід для значної частини українців, які живуть в аналогічних межових просторах. Власне, стосунки між різними громадами на півночі колишнього Великого князівства Литовського є успішною альтернативою тим, які мали місце на українсько-польсько-єврейських перетинах. Принаймні такими вони видаються у трактуванні Мілоша, що бачить і показує читачам переважно дружні взаємини різномовних віленських письменників, міжетнічні шлюби і більш-менш філософське ставлення мешканців до регулярних змін

* Ч. Мілош. Абетка. Пер. Наталія Сняданко, передмова Юрій Андрухович, Харків, 2010

кордонів, а також подив місцевих поляків з приводу радикально націоналістичних поглядів своїх співвітчизників з інших регіонів приреченої міжвоєнної Польщі. А можливо, це просто толерантність самого Мілоша, який навіть дуже категоричні та нетерпимі судження вміє висловлювати м'яко і самоіронічно.

Окрім толерантності й творчих пошуків, важлива частина «Абетки» розповідає про досвід виживання під час війни й тоталітарних режимів. Без пафосу і багатослів'я, Мілош зображує людей, які пройшли надзвичайні військові випробування і вижили або загинули, про тих, хто мусив так чи інакше пристосовуватися до нацистського і більшовицького режимів, дозволяючи собі більші або менші моральні компроміси, про жертв кривавого Варшавського повстання, ГУЛАГу, МонтеКассіно або, наприклад, менш відомих жертв такого ката як бідність. Взагалі, проблема залежності людини від економіки доволі часто виринає в роздумах Мілоша. І, будучи виразним антикомуністом та антифашистом, він не забуває про недоліки західної демократії, тобто не дозволяє собі сповзати до рівня ідеологічної пропаганди. Можна навіть назвати це одним зі своєрідних «духовних заповітів» книжки: заклик зберігати власне автентичне розуміння речей і здоровий глузд, якби сильно і переконливо не йшов на людину буревій агітації.

І, звичайно, пізнавальними є суто культурологічні міркування Чеслава Мілоша. Від Вітмена чи Достоевського до духоборів і ролі образу двору в польській літературі – часом особисті й курйозні, часом у пошуку філософської концептуалізації, інколи нарівні естетичного чуття, розчленувати й раціонально проаналізувати яке не завжди вдається, як, приміром, у випадкуз Міцкевичем – вони творять неповторне полотно тексту «Абетки». Ці міркування додають якусь дрібну, але вкрай виразну рису до портретів нібито цілком відомих речей – наприклад, згадка про те, як Сен-Жон Перс пояснював різні авангардні «перевороти» у французькій поезії боротьбою з обридлим багатовіковим пануванням олександрійського вірша і не міг збагнути, навіщо проводити аналогічні експерименти поетам інших країн.

І ще раз наголосивши на важливості цієї книжки, відзначивши добрий і органічний переклад, не можна не зауважити й деяких

непорозумінь. Передусім, як і слід було чекати від «пограничної» прози, вони пов'язані з географічними назвами. Перекладачка з редакторами й коректорами так і не визначилися чи називати Вільнюс нинішньою загальновідомою для українців назвою, чи використовувати актуальнішу для поляків і білорусів форму «Вільно» – тож у тексті за незрозумілим принципом співіснують обидва варіанти. Спів існують вони також зі зворушливою «Білорусією», з Кестлером, який часом обертається на Кьостлера, та іншими прикрими дрібницями, які, хочеться сподіватися, не зашкодять читачеві насолодитися чисельнішими перевагами «Абетки».